

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація

У статті розглянуто стратегічні пріоритети та проблематика інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України. Визначено, що результати інвестиційно-інноваційного розвитку економіки держави відображаються на соціально-економічному розвитку суспільства. Досліджено, що в національній економіці спостерігається структурна деформація та низька продуктивність виробництва. Окреслено основні проблеми низької інвестиційної активності, що пов'язано з несприятливими умовами для інвестування, недостатні рівнем державної підтримки інвестиційної діяльності, відсутністю дієвих механізмів державно-приватного партнерства в інвестуванні. Встановлено, що для реалізації стратегічних завдань інвестиційно-інноваційного розвитку України доцільно провести заходи з оздоровлення державних та муніципальних фінансів, банківської сфери, удосконалити податкову систему, оптимізувати структуру державних видатків та розширити сферу інвестиційно-інноваційного фінансування.

Ключові слова: інвестиції, інновації, економічний розвиток, державні видатки, інвестиційна діяльність, національна економіка, фінансові ресурси.

Ю.В. Сусиденко, к.э.н., А.В. Сусиденко, к.э.н.,
Винницкий торгово-экономического институт КНТЭУ, г. Винница

**СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ И ПРОБЛЕМАТИКА
ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ
УКРАИНЫ**

Аннотация

В статье рассмотрены стратегические приоритеты и проблематика инвестиционно-инновационного развития экономики Украины. Определено, что результаты инвестиционно-инновационного развития экономики государства отражаются на социально-экономическом развитии общества. Исследовано, что в национальной экономике наблюдается структурная деформация и низкая производительность производства. Очерчены основные проблемы низкой инвестиционной активности, что связано с неблагоприятными условиями для инвестирования, недостаточным уровнем государственной поддержки инвестиционной деятельности, отсутствие действенных механизмов государственно-частного партнерства в инвестировании. Установлено, что для реализации стратегических задач инвестиционно-инновационного развития Украины целесообразно провести мероприятия по оздоровлению государственных и муниципальных финансов, банковской сферы, усовершенствовать налоговую систему, оптимизировать структуру государственных расходов и расширить сферу инвестиционно-инновационного финансирования.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, экономическое развитие, государственные расходы, инвестиционная деятельность, национальная экономика, финансовые ресурсы.

Постановка проблеми. За умов ринкової економіки ефективність і динамізм інвестиційної та інноваційної сфер є вирішальним чинником

забезпечення конкурентоспроможності як економічної системи, так і держави в цілому. За останні роки в країні формування основних засад інвестиційно-інноваційного розвитку визначено одним із головних стратегічних пріоритетів економічної політики України. Проте такий пріоритет на практиці має передбачати цілеспрямовану державну політику, конкретизовану за напрямками реалізації у вигляді стратегії дій та заходів. Виходячи з цього, існує об'єктивна необхідність найбільш повної реалізації вітчизняного інноваційного потенціалу, підвищення інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів господарювання України, що дозволить ліквідувати кризові явища в економіці, сприятиме динамічному соціально-економічному розвитку країни та забезпеченню відчутного покращення результатів у найближчій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти стратегічних пріоритетів та основні проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України висвітлено у працях таких науковців, як В. Андрійчук, Г. Азаренкова, О. Амоша, Н. Ботвіна, В. Будкін, О. Гаврилюк, В. Геєць, Г. Климко, Е. Лібанова, З. Луцишин, Ю. Макогон, А. Мохненко, М. Малік, М. Огійчук, Б. Пасхавера, А. Пересада, П. Савлук, І. Топіхи, Л. Федулова та ін. Серед зарубіжних – В. Хіпел, Ж. Менч, Й. Шумпетер та ін. Однак, враховуючи цінність праць вчених, багато питань щодо інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України залишаються дискусійними, що обумовило вибір теми роботи.

Актуальність теми полягає у тому, що нині розвиток економіки України характеризується багатьма суперечливими процесами, однак все частіше на перший план виступає проблема всебічної переорієнтації та адаптації підприємств до складних умов функціонування на основі активізації їх інвестиційної та інноваційної діяльності. Зазначимо, що саме від цих сфер функціонування підприємств залежать ефективність їх діяльності в середньо- і довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів їх розвитку та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку, що, в свою чергу, є гарантією подолання економічного спаду і забезпечення сталого зростання української економіки загалом. Для повноцінного функціонування вітчизняної економіки доцільно окреслити проблематику та правильно визначити стратегічні пріоритети інвестиційно-інноваційного розвитку економіки країни.

Метою статті є висвітлення основних проблем інвестиційно-інноваційного розвитку і визначення стратегічних пріоритетів для ефективного функціонування економіки держави.

Виклад основного матеріалу. У сьогоденних умовах інвестиційно-інноваційна політика держави повинна бути спрямована на поступове формування дієздатного інноваційно-інвестиційного комплексу та

розширення його меж. Інноваційний тип економічного зростання змінює, по суті, його основу: зі сфери масового промислового виробництва рушійні сили переміщуються у сферу розробки, впровадження та комерціалізації різноманітної нової продукції і послуг малої серійності. Це змушує забезпечувати високу концентрацію не тільки матеріальних і фінансових ресурсів, а й приділяти увагу інтелектуальним ресурсам та підприємницькій ініціативі. Техніко-технологічні і соціально-організаційні інновації створюють фундаментальну основу цих перетворень.

У такому контексті вважаємо доцільним розглядати категорію «інноваційна складова економічного розвитку» як єдину консолідовану систему знань, досвіду, умінь і поглядів з втіленням їх у людських, техніко-технологічних, організаційно-управлінських та інших факторах економічного зростання.

Під терміном «інновація» розуміють систему, результат, зміну тощо. Низка українських вчених, таких як М. Малік [4, с. 127], П. Савлук [6, с. 359], визначають термін «інновація» як процес, що може носити поліпшуючий та модифікуючий характер не тільки у галузі техніки, але й у організаційній, соціальній та інших сферах.

Головною постаттю серед фундаторів інноваційних теорій економічного розвитку є австрійський учений-економіст Й. Шумпетер (1883-1950 рр.). Саме він узагальнив теоретичні дослідження, які економічну динаміку виводили безпосередньо з процесів створення та впровадження у виробництво нових технологій і нових товарів. Ці процеси, завдяки Й. Шумпетеру, отримали назву інноваційних. Він виділяв п'ять типових інноваційних змін [6, с. 359]:

- використання нової техніки, нових технологічних процесів або нового ринкового забезпечення;
- виробництво продукції з новими властивостями;
- використання нової сировини;
- зміни в організації виробництва і його матеріально-технічне забезпечення;
- виявлення нових ринків збуту.

Дослідження проблем інноваційного розвитку може бути сконцентроване як на тенденціях макроекономічної динаміки, так і на досконалому вивченні найбільш вагомих типів інновацій. Найактивнішою частиною інноваційної складової економічного зросту вважаються нові знання та нові технології. Саме вони є одночасно важелями інноваційного циклу і рушіями активізації матеріальних факторів економічного зростання.

На основі оцінки системних тенденцій інноваційного зростання у світовій економіці виявляється за можливе обґрунтувати необхідність інноваційного розвитку України. Особливої уваги заслуговують питання взаємозв'язку між

ІННОВАЦІЇ, ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

інвестиційними та інноваційними процесами, обґрунтування необхідності інноваційної спрямованості інвестицій на шляху до економічного зростання, виявлення недоліків статистики інвестицій та інновацій в Україні. Спираючись на науково-теоретичні дослідження і практику економічної діяльності, можна виділити три основні функції, що виконують інвестиції в економічній системі:

- забезпечення зростання і якісного вдосконалювання основного капіталу як на рівні окремого підприємства, так і на рівні національної економіки в цілому;
- здійснення прогресивних структурних економічних зрушень, що стосуються найважливіших народногосподарських пропорцій;
- реалізація новітніх досягнень науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва на мікро- і макрорівнях.

Зазначимо, що динаміка обсягу залучення прямих іноземних інвестицій у країні не є сталою. Так, за даними Національного банку, вартість зовнішніх фінансових пасивів України на початок 2011 року перевищувала вартість активів на 26,8 млрд. дол. США, а за станом 2015 року вказаний показник становив 38,7 млрд. дол. Галузева структура інвестицій в основний капітал промисловості також не є оптимальною: обсяг інвестицій в основний капітал промисловості становить всього 38% обсягу всіх інвестицій, тоді як вартість основних фондів промисловості є найбільшою порівняно з іншими галузями економіки [7, с. 18].

Нагадаємо, що прямі іноземні інвестиції – це своєрідне вкладення капіталу в економіку іншої країни з певними цілями, під якими мається на увазі економічний інтерес однієї держави стосовно до іншої. Даний процес є дуже важливою формою капіталовкладень, перш за все для країн, економіка яких перебуває в стані свого розвитку. Такий капітал може сприяти вдосконаленню виробництва, реалізації важливих проектів, надходженню нових технологій і методів ведення управління.

Нині наявного інноваційного потенціалу недостатньо для сталого розвитку інноваційної діяльності в цілому по країні: таке твердження базується на тому, що загалом інноваційна активність може бути визначена кількістю промислових підприємств, які створювали або впроваджували різноманітну інноваційну продукцію. Загалом переорієнтація виробничого потенціалу на новітні технології в Україні здійснюється повільно, у багатьох галузях промисловості продовжує домінувати тенденція не оновлення виробничих потужностей, а завантаження наявних, недостатньо продуктивних [5].

Затримка у їх модернізації та впровадженні інновацій дедалі збільшує розрив між можливостями вітчизняних виробників та їхніх конкурентів, поглиблює технологічне відставання від світових лідерів. Вкрай низькими

залишаються обсяги виробництва високотехнологічної, отже високоєфективної продукції. Для більшості існуючих виробництв використання інновацій не є головним фактором розвитку. Вклад промислового комплексу в економіку, досягнення Україною рівня технологічно розвинених країн, наближення якості життя до європейських стандартів визначає провідну роль і місце промисловості у забезпеченні найважливіших стратегічних інтересів держави. Саме тому, на наш погляд, доцільно простежити динаміку основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств України в умовах глобалізаційних змін.

Упродовж 2012-2015 рр. інноваційною діяльністю в промисловості займалося 24657 малих підприємницьких структур, серед яких з: технологічними інноваціями – 1849; продуктовими інноваціями – 334; процесовими інноваціями – 731 та з не технологічними інноваціями – 3025. Фінансову підтримку держави отримали 1,0% малих підприємницьких структур із держбюджету і 1,8% – з місцевих бюджетів, загальна частка отриманих коштів становила 1,9% загального обсягу фінансування інноваційної діяльності (у 2015 р. – 1,2%). По дванадцять підприємств отримали кошти вітчизняних та іноземних інвесторів, частка яких становила 1,3% і 13,1% відповідно (1,3% і 8,7%); 55 підприємств скористалося кредитними коштами, їхня частка значно скоротилася і склала 6,6% [5].

Один з основних напрямів інноваційної діяльності підприємницьких структур України полягав насамперед у придбанні машин, обладнання та програмного забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів і послуг. Досить вагома частка підприємницьких структур займалася дослідженнями та розробками (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл підприємницьких структур з технологічними інноваціями за напрямками інноваційної діяльності протягом 2012-2015 рр.

Напрями інноваційної діяльності	Роки		
	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Дослідження та розробки у т.ч.:			
- внутрішні НДР	24,5%	19,1%	20,7%
- зовнішні НДР	10,3%	7,1%	7,4%
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	76,8%	71,6%	74,6%
Придбання зовнішніх знань	19,2%	9,6%	11,0%
Навчальна підготовка для інноваційної діяльності	30,9%	23,8%	17,8%
Ринкове запровадження інновацій	23,1%	21,2%	12,8%
Різне	21,7%	29,3%	20,4%

У структурі досліджень та розробок переважали внутрішні науково-дослідні роботи, сума яких з роками стабільно зростала, на відміну від зовнішніх науково-дослідних робіт. Також значна частка вітчизняних підприємницьких структур мала значні інші витрати, пов'язані з навчанням та підготовкою персоналу для розроблення і/або впровадження ними нових або значно вдосконалених продуктів і процесів; здійсненням ринкових запроваджень інноваційних продуктів та послуг, включаючи ринкове дослідження і проведення рекламної кампанії; здійсненням процедури та технічної підготовки до запровадження нових або значно вдосконалених продуктів і процесів, які ще не були представлені, тощо.

Аналіз інвестиційної діяльності в Україні підтверджує, що для забезпечення довгострокового зростання та формування інноваційного типу вітчизняної економіки необхідно значно збільшити використання зовнішніх джерел залучення інвестицій, оскільки обсяги власних фінансових ресурсів підприємств є дуже обмеженими.

З метою забезпечення відповідності критеріям розвитку світової господарської системи, враховуючи об'єктивно обмежену інноваційно-інвестиційну активність господарюючих суб'єктів, необхідно:

- чітко визначити одну з основних функцій держави – створення умов для формування інноваційно-інвестиційного комплексу;
- застосувати систему організаційно-інформаційних заходів та фінансової підтримки, а саме розробку нормативно-правової бази інноваційно-інвестиційної діяльності, в рамках якої затвердити стратегічну програму розвитку з визначенням оптимального рівня частки державної власності та реальних джерел фінансування;
- створити сприятливий інвестиційний клімат, поліпшити умови нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів;
- задіяти механізми стимулювання розвитку фондового ринку шляхом удосконалення банківської системи, підвищення рівня доходів населення, збільшення кількості прибуткових підприємств;
- активізувати співробітництво з міжнародними фінансовими інституціями для забезпечення сталого соціального та економічного зростання через залучення інвестиційних ресурсів у пріоритетні сфери реального сектора економіки.

У процесі становлення і функціонування ринкової економічної системи сучасний процес інноваційного розвитку та підтримки підприємництва стримується, здебільшого через різноманітні фінансові бар'єри та обмеженість наявних фінансово-кредитних ресурсів.

Світовий досвід показує, що особливо велику роль відіграє державна підтримка підприємництва у кризових умовах, коли економіка потребує

докорінної структурної перебудови і вкрай необхідне зниження соціальної напруги. У забезпеченні тенденції економічного розвитку країни, підвищенні інноваційного потенціалу та запобігання процесам погіршення бізнес-клімату важлива роль належить малому та середньому підприємству. У цьому світлі заслуговує уваги досвід розвинутих країн, в яких підприємства малого та середнього бізнесу забезпечують більшу частину ВВП, близько двох третин загальної кількості робочих місць, четверту частку експорту та прямих іноземних інвестицій. Цьому сприяє державна політика, яка у своєму спрямуванні на підтримку малого та середнього бізнесу враховує галузеві та регіональні його особливості та виконує важливу роль у підвищенні його конкурентоспроможності. І головна причина стримування інноваційного розвитку – занадто високий рівень інноваційно-інвестиційного ризику.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. З розглянутого вище можна констатувати, що в умовах реформування національної економіки одним із найважливіших завдань є забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг на внутрішніх та міжнародних ринках. Це вимагає прискорення розвитку інноваційних процесів на підприємствах різних форм власності. Процес розвитку інновацій у підприємстві в Україні усе ще знаходиться на початковій стадії. Розмиті пріоритети науково-технологічного та інноваційного розвитку економіки, недосконалий інституційний устрій, а також відсутність системи підтримки інноваційного підприємства стримують поступальний розвиток зазначеного процесу.

Основні пріоритети інноваційно-інвестиційного розвитку економіки країни вбачаємо у низці заходів, що дозволять підвищити ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств в частині прийняття оптимальних управлінських рішень при розробці інноваційної стратегії розвитку підприємств та запровадженні комплексу нормативно-правових заходів щодо її стимулювання:

- пільгове оподаткування коштів промислових підприємств, спрямованих на освоєння інновацій, а також витрат на наукові дослідження і розробки;
- ефективне використання власних коштів підприємства: реінвестування прибутку та інвестування за рахунок амортизаційних відрахувань;
- розширення форм інвестування: венчурне фінансування, інвестиційний лізинг, залучення коштів населення, активізація інноваційно-інвестиційної діяльності банків;
- створення промислових інноваційних кластерів як однієї з форм кооперації підприємств;

ІННОВАЦІЇ, ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

– створення загальнодержавних та загальногалузевих нормативів щодо значень фінансових коефіцієнтів для визначення ступеня інвестиційно-інноваційної привабливості;

– створення регіональних та державних рейтингів підприємств, що займаються інноваційною діяльністю.

Отже, державне регулювання економіки України неможливе без активізації інноваційних та інвестиційних процесів. Здатність суб'єктів господарювання та державних органів влади визначати напрямки інноваційного розвитку і залучати необхідні для такого розвитку інвестиції є визначальною складовою успіху суб'єкта господарювання та виходу вітчизняної економіки з кризи. Реалізація таких змін сприятиме розвитку інвестиційно-інноваційному розвитку економіки держави, дозволить сформувати сприятливе ділове середовище, зміцнити конкурентні переваги, забезпечити ефективне функціонування та створити надійний фундамент для модернізації та інтеграції України до європейського і світового ринку. Вважаємо, що інвестиційні та інноваційні процеси потрібно розглядати як особливі взаємопов'язані етапи розвитку однієї системи. Виходячи з цього, в рамках формування та реалізації спільної інвестиційно-інноваційної стратегії, з одного боку, здійснюються фундаментальні і прикладні дослідження, розробляються нові технології, працює система акумулювання і пошуку інноваційних ідей, а з іншого – відбувається пошук капіталу, відбір інвестиційних проектів, запровадження їх у виробництво. Сукупність змін, які з'являться у результаті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії, сприятимуть забезпеченню розвитку соціально-економічної системи України, створять основу, яка здатна буде забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія / В. Л. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 394 с.
2. Амоша О. Структура та динаміка інноваційної діяльності вітчизняних фірм / О. Амоша // Формування ринкової економіки в Україні. – 2014. – Вип. 26. Ч. 1. – С. 139–146.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Малік М. Інноваційний менеджмент: Навч. посіб. / М. Малік. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.
5. Макогон Ю. Особливості управління інноваційною діяльністю підприємства на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Ю. Макогон, А. Пересада. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/22_NNP_2015/Geographia/9_90864.doc.htm.
6. Савлук П. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності підприємств в Україні / П. Савлук, І. Топіха // Бюлетень міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2014. – №1(3). – Том 2. – С. 354–362.
7. Федоренко В. Г. Інноваційна і інвестиційна стратегія України / В. Г. Федоренко // Економіка та держава. – 2015. – №7. – С. 16–27.

Yulia Susidenko, Candidate of Economic Sciences,
Oleksii Susidenko, Candidate of Economic Sciences,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of KNEU, Vinnytsia

**STRATEGIC PRIORITIES AND PROBLEMS OF INVESTMENT
AND INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UKRAINE**

Abstract

The article describes strategic priorities and problems of investment and innovative development of the economy of Ukraine. It was determined that the results of investment and innovative development of the economy of the country are reflected at socio-economic development of the society. It was investigated that in national economy structural deformation and low production efficiency are observed. The main problems of low investment activity, which is associated with unfavourable conditions for investment, insufficient level of state support of investment activity, lack of effective mechanisms of public-private partnership in investing were outlined. It is stated that it is expedient to carry out activities on the improvement of state and municipal finances and banking sector, to improve tax system, to optimize the structure of public spending and to expand the sphere of investment and innovative financing with the purpose of realization of strategic objectives of investment and innovation development of Ukraine.

Keywords: investments, innovations, economic development, government expenditures, investment activity, national economy, financial resources.

References:

1. Andreychuk, V.L. (2013). *Innovatsii: teoriia, mekhanizm rozrobky ta komertsializatsii* [Innovations: theory, mechanism of elaboration and commercialization]. KNEU, Kyiv, 394 p. (in Ukr.).
2. Amosha, A. (2014). Structure and dynamics of innovative activity of domestic firms. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky v Ukraini* [Formation of market economy in Ukraine], vol. 26, part 1, pp. 139-146 (in Ukr.).
3. The state statistics service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukr.).
4. Malik, M. (2011). *Innovatsijnyj menedzhment* [Innovative management]. Center of educational literature, Kyiv, 256 p. (in Ukr.).
5. Makogon, Yu., Peresada, A. Features of management of innovative activity of enterprise on the modern stage. Available at: http://www.rusnauka.com/22_NNP_2015/Geographia/9_90864.doc.htm (in Ukr.).
6. Sabluk, P., Topica, I. (2014). Problems and prospects of development of innovative activity of enterprises in Ukraine. *Biuletyn' mizhnarodnoho Nobelivs'koho ekonomichnoho forumu* [Bulletin of the international Nobel economic forum], no. №1(3), vol. 2, pp. 354-362 (in Ukr.).
7. Fedorenko, V.G. (2015). Innovative and investment strategy of Ukraine. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], no. 7, pp. 16-27 (in Ukr.).

